

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse pisane, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarisa v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta 5.— „
četr leta 2.50 „
posamezne številke po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . . 12 „
„ „ „ trikrat . . . 10 „
za nadaljna uvrštenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarisa v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Vinko Brus.

Prijatelj nesrečnega tov. Vinka Brusa, ki se je dne 3. t. m. ustrelil v Matenji vasi na Notranjskem, nam piše:

Na starega leta dan sva se sešla s pokojnim Brusom pred ljubljansko pošto. Dasi sva bila prijatelja že dolgo let, ni bilo to pot one iskrenosti kot sicer. Videlo se mu je, da skriva nekaj, pa ne more skriti. Tožil mi je, kakor si potožimo tovariši med seboj. Potožil o denarni krizi in me nervozno izpraševal, če vem za kakšno službo ali za koga, ki bi mu kaj posodil. Bil sem tudi v takem položaju, da mi ni kazalo nič drugega kakor, ali iti k sodišču ali pa seči po samokresu. No, prišla je pomoč ravno v zadnjem trenutku. Pravil mi je, da gre v Srbijo in da pade v kratkem odločitev. »V petek menda že grem«, se mu je izvil iz prsi. Čudno, tako čudno me je pri tem pogledal, da mi je zastala beseda. In zdaj vem, da je bil to njegov poslovni pogled! Domenila sva se, da se snideva zvečer v Narodnem domu in da skupno pričakava Novega leta. Pa ni ga bilo. Sam ga je čakal, ker je vedel, da bo on sam rešen trpljenja, ki ga trpi še nebroj tovarišev v deželi krivic in inkvizicije. Ni si hotel, Vinko, da umrješ kot »pes za plotom« — umrl si kot junak, ki ne klone tilnika krivičnikom, ampak si rajši izbere mrzlo smrt za spremljevalko v večnost!

Tovariš Brus, ki se je dne 3. t. m. v Matenji vasi ustrelil, je zapustil svojemu prijatelju pismo, ki je iz njega spoznati, kaj ga je gnalo v smrt. Iz tega pisma objavljamo tista mesta, ki pojasnjujejo Brusovo tragično smrt. Glase se tako:

Dragi!

Ko dobiš to moje pismo v roke, me že ne bo več med živimi. Prosim Te, ne zaničaj me, ampak pomiluj me! Moje življenje je bilo izgrešeno — nisem znal živeti, da bi bilo prav meni in drugim — izpremeniti sedaj ne morem več, zato je bolje, da se ločim. . . . Saj sem živel že več časa dvojno življenje: Na zunan sem bil vesel, obupno vesel, ker sem se navadil

pod zunanostjo celo notranjost skrivati, a v meni je kipel in vrelo. Sedaj tudi tega ne morem več! Pretrpel sem mnogo — konec naj bo. . . . Veselil sem se draginjske doklade, da bi vsaj deloma poplačal svoj dolg; ko je nisem dobil, sem to stvar pospešil. . . . Se sedaj ob koncu preklinjam klerikalizem; boj se zoper njega, samo pazi, da Te ne ubije! Dobro mu je vsako sredstvo. . . . Občutil sem to zadosti sam! Rad, jako rad sem bil v Matenji vasi, počutil sem se čisto domačega med vsemi ljudmi.

»Sava« piše:

Pretečeni teden se je dogodil v Matenji vasi pri Postojni pretresljiv slučaj. Mlad, komaj 27letni učitelj si je pognal kroglo v srce, ker so ga v to prisilile gmotne razmere. Zadnje upanje je stavil v draginjsko doklado, katero mu je pa kranjski deželni odbor odrekal.

On je nesrečna žrtev žalostnih, nad vse sramotnih preganjanj kranjskega naprednega učiteljstva od strani klerikalnega deželnega odbora. Strahovalci kranjske dežele so, namesto da bi regulirali že davno potrebna učiteljske plače, ki bi vsem brez razločka za pošteno delo zagotavljale pošteno plačilo, uvedli draginjske doklade, ki jih z neusmiljeno pristranostjo razdeljujejo med svoje pristaše, neoziraje se, je li potreben ali ne, omim pa, ki niso njihovi politični somišljeniki, brezobzirno odrekajo. Tako sistematično kvarijo značaje, vzgajajo hinavce in podle denunciantne. Ni zamudil nek Slomškar, da bi moral vsak Slomškar nositi na hrbtu tablico z napisom hinavec.

Mar je klerikalnem beda in resnična potreba učiteljstva, njim je le na tem, da je učitelj Slomškar. Če je Slomškar, mu ni potreba izpolnjevati šolskih zakonov, lahko počenja karkoli hoče, on je nedotakljiv, vrhutega pa še deležen nagrad v podobih svetlih kronih na rovaš svojega naprednega tovariša.

Kaj pa višje šolske oblasti? Vsaj bi morale te vendar nepristransko postopati ter imeti le blaginjo in napredek šolstva pred očmi. Hm. . . . duhovni član okr. šol. sveta se baha, da je pri okrajnem šolskem

svetu edino on gospodar in nihče drugi. Deželni šef pa se je baje odrezal pri neki priliki: »Zaradi enega učitelja se ne maram zameriti dr. Sušteršiču.«

V seji kranjskega deželnega zbora dne 28. decembra 1911. je bil sprejet sledeči predlog:

»Deželnemu odboru se naroča, da naj po svoji previdnosti izplača onim učiteljem 25 odstotno draginjsko doklado, ki niso bili doslej še te doklade deležni.«

Glasom tega sklepa dobe drag. doklado vsi, brez izjeme s to razliko, da kdor je bolj potreben — vseh 25%, manj potrebni pa nižje odstotke.

In kako se je delila ta doklada? Napredni učitelji so bili že vnaprej izključeni od teh doklad. pristni Slomškarji, to je hujškači so dobili po 25%, drugi 20%, manj zanesljivi 15% ali 10%. Kako so se ozirali na potrebo, je razvidno iz tega slučaja: V Tuhijski dolini službuje učiteljica, koje mati trdi, da si lahko privoščiti oficirja za zeta, ker ji kavcija ne dela skrbi, je dobila doklado, njena koleginja pa, ki ima pri sebi ubogo mater ter vleče na mesec le 66 K, ni dobila ničesar.

In tako bi se dalo naštetih nebroj slučajev, kako so dobile draginjske doklade klerikalne kreature, ki so dobro situirane, imajo hiše in premoženje, a napredni učitelji, če je še bolj pošten, priden in vesten, pa ničesar. To je vnebovpijoča krivica, kakor gospodari zdaj kler. večina z denarjem, ki ga zbira vsa dežela in kako s tem denarjem, ki pride v pretežni večini iz naprednih vrst, kupuje mrtve duše za sramotno nagrado — neznačajnosti in nezvestobe. Naravno je, da pri takih razmerah trpi šola. Kako bo vzgajal učitelj otroke k značajnosti, ako sam ni značajen. Naloga vseh poštenomislečnih je, da pomagajo streti to neznosno strahovlado, da jo pohodijo in pomendrajajo, kakor se pokonča in uniči strupen gad.

Ne želimo, da bi si še kdo poskušal pomagati z revolverjem v roki. Dovolj je te žrtve, vsaj ta kriči do neba po maščevanju. — Mi poznamo naše učiteljstvo in vemo, da mu ne manjka dobre volje in oddanosti. Taka krivica boli vsakega, krivica razburja. Zato kličemo na naslov tistih, ki so vzrok teh krivic: Stojte! Nazaj

na pot pravice in poštenosti, dokler ni nepozno! Revolver, ki je bil tu obrnjen v lastno telo, bi se utegnil v roki skrajno razburjenega človeka — zasukati.

Tragedije v Matenji vasi se je spomnil tudi — »Slovenec«, in sicer na način, ki je samo klerikalcem lasten. Nam pravi, da smo hijene na grobu, in toliko da nam ne očita, da smo mu mi lastnoročno potisnili samokres v roke! Da se otme pozabnosti »Slovenčeva« perfidnost, jo navajamo doslovno. »Slovenec« od zadnje sobote piše tako:

»Liberalno učiteljstvo se je zbralo na grobu nesrečnega učitelja Brusa in v svojem »Učiteljskem Tovarishu« tako-le tuli: »Preliha kri v Matenji vasi kriči po osveti! Preliha kri v Matenji vasi kriči do neba, da mora biti konec takim razmeram! Ali pa si sedanjih gospodarji ljudskega šolstva predstavljajo regulacijo učiteljskih plač v znamenju revolverja? Ali je res dana vsa oblast trinogom, krvosesom, ubijalcem? Ali naj se vsi postrelimo, da nasitimo pohlep po krvi naših besnih sovražnikov?« — Nismo nameravali pisati o pravem vzroku smrti nesrečnega Brusa. Dobro je ta vzrok znan po Notranjskem. Zadolžil se je pri liberalcih, za katere je z vso močjo agitiral. Za menico, o kateri se toliko govori, je bil porok mož neke postojnske hotelirke. Živel je tako, da je prišel domov ves zaspan in večinoma ga je bilo treba klicati, ko se je šola pričela. Ko je nesrečen, po vseh svojih zvezah, obračunal s svojim življenjem, je izlil svoj konfiteor v pismu — očetu. V tem pismu na očeta nesrečni mladi mož, ki ga je liberalizem speljal na razna nepravda pota, tako-le odgovarja liberalnim učiteljskim hijenam:

Dragi mi vsi!

Popolnoma sem se izgubil, dobro, če se me še spominjate.

Živel nisem prav — zato tudi nimam več pravice do življenja. Ne zamerite mi, da se tako poslovim od Vas in da tako umrem. Kdaj, tega ne bodete zvedeli, da morda bi ne mogli priti sem. Kar je mojega perila in obleke, Vam bo poslal moj prijatelj; sem mu že naročil, drugega pa tako

LISTEK.

Iz umetniškega sveta.

Slovensko deželno gledališče.

Naskok na mlin. (1870). Ljudska opera v treh dejanjih. Po pripovedi Emila Zola uglasbil Karel Weis. Vsebina: I. dejanje. V lotarinški vasi Rocreux obhajajo pri mlinarju in županu Devriexu zaroko hčerke Francoise z mladim Belgijcem Fredericom. Vesela družba navdušeno nazdravlja bodočemu paru, vaški kvartet mora celo zapeti podoknico, nazadnje začno živahno plesati. Nenadoma se začuje pruska godba. Družba se vsa preplašena razkropi, le Frederic strelja čez ograjo na Pruse, ki ga iz zasede napadejo in mu vzemo orožje. Stotnik pove, da bo čez dve uri ustreljen. — II. dejanje: Pruski vojaki večerjajo in se šalijo z dekle. Glas trobente jih šele spomni, da morajo počivati. Vsi odidejo. — Kmalu privedeta dva vojaka uklenjenega Frederica. Stotnik mu obljubi prostost, če pokaže Prusom skrivna pota skozi sanvalske gozdove v Montredon, kar pa Frederic odločno odkloni. Ponoči pride k njemu skozi okno zaročenka Fran-

coise, ki ga pregovori k begu. Da se bo branil pred fizilirjem, ki stoji na straži, da mu nož. Hoče ga ustaviti, Frederic mu zasadi nož in preplava reko. — III. dejanje. Dani se, vse je še tiho v mlinu, hornist trobi budnico. Nato privedejo vojaki ranjenega fizilirja. Stotnik misli, da imajo Frederica skrivnega in zahteva od Devriexa, naj ga izroči, drugače ustrele njega. Frederic pride sam nazaj, ker noče, da bi bila nevesta in njen oče brez varstva. Strel iz topa naznani, da se bližajo Francozi in z njimi rešitev. Prusi gredo nad nje, Frederic hoče s stolom udariti stotnika. Ta potegne samokres in ga ustrelji. Frederic se zgrudi na tla z besedami: »Končano je, umiram, ljubim te!« Francoise joka in poljublja ustreljenega zaročenca. Strašna detonacija, in most čez reko se razleti v zrak.

Ta snov, vzeta Zolajevem romanu, je mikala Karla Weisa, znanega češkega komponista »Poljskega žida« in »Revizorja«, za uglasbitev. Opera »Naskok na mlin« ni kaj posebno fenomenalna in pomembnega, označil je to komponist sam z naslovom ljudska opera. V glavnem trpi na pomanjkanju enotnosti. Glasba ji teče gladko in lahko, semintam se ji pozna vpliv del sodobnih opernih skladateljev. Dejanje je časih precej razvlečeno, se pa tudi

vzpone do efektnih dramatiških momentov in gradacij, ki ne odrečejo na poslušalca mogočnega vtiska. Vrste se skromno uvrščeni solospjevi, dueti, orkestralne medigre, zbor nima hudega opravka. Orkester je zgrajen v modernem duhu, deloma čez mero pomešan z vojaškimi signali. Tudi začne že sredi predstave presedati poigravanje in drobljenje flavt in pihala. Hvalabogu je kapelnikov svinčnik marsikaj črtal, vse večjidel operi v prid.

Glavni vlogi sta odlično křeirala Harfner (Frederic) in Lowczynska (Francoise). Izborna sta bila v dvospevih, zlasti je prvi v zadnjem prizoru 3. dejanja pel čustveno, da mu rad odpustim, če v 1. dejanju ni bil posebno razpoložen. Hvalovredna partnerica mu je bila Lowczynska. Vlija je v petje in igro vročo ljubezen do svojega dragega, skrbela je in si prizadevala, da ga reši. Njen skrbni oče, mlinar in župan Devriex je našel v Faifarju dobrega interpretata. Tip oblastnega, strogega stotnika je bil Križaj. Omenim naj še Kovarča (fizilir), ki se je potrudil za svojo partijo. Da bi le imel nekoliko močnejši glas! Kako se tudi iz male vloge da nekaj napraviti, je pokazal Bohuslav v vlogi vojaka. Debeli pivovarnar (Povhe), učitelj (Vondra), oskrbnik (Bukšek), gozdarski odjunkt (Rus), godec (Skrbinšek) in dekla

(Faifarjeva) zaslužijo skupnopolhalo. Zbor je zadovoljil, kvartet v prvem dejanju bi bil lahko boljši. — Taktirka Hrazdire je srečno vodila ves glasbeni aparat, priznanja občinstva ni manjkalo. — ec.

Hinko Smrekar,

znani karikaturist, je razstavil v izložbenem oknu knjigotrčca Lav. Schwentnerja karikature, ki je predmet splošnega zanimanja in ima zmerom toliko gledalcev, da se niti zvrstiti ne morejo. Karikatura predstavlja pisatelje in pesnike: dr. Tavčarja, Aškerca, Kristana, VI. Levstika, Cankarja, Finžgarja, Meška, Govekarja, Levca, Trdino, Puglja, Golarja, Zupančiča in pisateljico Zofko Kveder-Jelovškovo. Vsakega je Smrekar dobro karakteriziral, nekateri so izvrstno zadeti. Dr. Tavčar nosi črno rumen trak, Kristan ima veliko rdečo kravato in cilindar z ameriškim trakom, Golar drži v roki štefan vina (v steklenici ga je le še polovico), Meško ima kapico z narodnimi barvami, Finžgar vile, Zofka Kveder-Jelovškova pisano srce, Cankar je grozovito jezen, Aškerc in Trdina imata peroti. — Karikatura je izborna in vredna, da si jo vsak ogleda! Se kupca ji manjka! — I.